

Mystice (quod tamen multi putant esse litterale), qui in uno peccat, ut ab uno vero bono, puta a sapientia recedat, hic perdit bona multa, vel, ut Hebræo cum Septuaginta verti potest, *bonitatem multam*, id est qui unum peccatum morale committit, perdit gratiam, charitatem cælestisque virtutes: ut hic idem fere dicatur, quod *Eccli* II, 40: « Quienque autem totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus. » Ita S. Hieronymus: « Sic, ait, sendendum est, quod propter unum peccatum mul-

tae justitiæ retro pereant; et invicem se virtutes sequi, et qui unam habuerit, habere omnes; et qui in uno peccaverit, cum omnibus vitis subjacere. » Sic et S. Bonaventura, Hugo, Lyranus, Irenæus et Olympiodorus, quem audi: « Unus, quicumque is demum sit, dum sese peccati sordibus commaculat, et bona corrumpit, quæ sibi ex acquisitis virtutibus insidebant, et multos etiam malo exemplo ad imitationem inducit. » Sic et Rabanus in Glossa: « Unus stultus, inquit, plures corrumpit. »

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Componit et anteponit sapientiam stultitiæ. Inde, vers. 8 usque ad finem cap., varia sapientie documenta assignat, præsertim ne quis alteri struat insidias, aut detrahat maxime regi ad potenti.

1. Muscae morientes perdunt snavitatem unguenti. Pretiosior est sapientia et gloria, parva et ad tempus stultitia. 2. Cor sapientis in dextera ejus, et cor stulti in sinistra illius. 3. Sed et in via stultus ambulans, cum ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat. 4. Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris: quia curatio faciet cessare peccata maxima. 5. Est malum quod vidi sub sole, quasi per errorem egrediens a facie principis: 6. positum stultum in dignitate sublimi, et divites sedere deorsum. 7. Vidi servos in equis, et principes ambulantes super terram quasi servos. 8. Qui fodit foveam incidit in eam: et qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. 9. Qui transfert lapides, affligetur in eis: et qui scindit ligna, vulnerabit ab eis. 10. Si retusum fuerit ferrum, et hoc non ut prius, sed hebetatum fuerit, multo labore exacetur, et post industriam sequetur sapientia. 11. Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet qui occulte detrahit. 12. Verba oris sapientis gratia: et labia insipientis præcipitabant eum: 13. initium verborum ejus stultitia, et novissimum oris illius error pessimus. 14. Stultus verba multiplicat. Ignotat homo quid ante se fuerit: et quid post se futurum sit, quis ei poterit indicare? 15. Labor stultorum affliget eos, qui nesciunt in urbem peregre. 16. Væ tibi terra, cujus rex puer est, et cujus principes mane comedunt. 17. Beata terra, cujus rex nobilis est, et cujus principes vescuntur in tempore suo, ad reficiendum, et non ad luxuriam. 18. In pigris humiliabitur contigatio, et in infirmitate manuum perstillabit domus. 19. In risum faciunt panem, et vinum ut epulentur viventes: et pecunia obediunt omnia. 20. In cogitatione tua regi ne detrahas, et in secreto cubiculi tui ne maledixeris diviti: quia et aves cæli portabant vocem tuam, et qui habet pennas annuntiant sententiam.

4. MUSCÆ MORIENTES (*mortura*; Complutens., *mortua*; Scholiastes, *muscarum mors*) PERDUNT SNAVITATEM UNGUENTI. — Hebræa, *musca mortis fetore facit*, et *evanescit*, vel obullire oleum pigmentarii, vel aromatiarii sive pharmacopole. Muscis enim est gustus omnium saporum, ait Aristoteles, lib. VIII *Histor.* cap. XI, quod cæteris animalibus non est concessum. Rursum muscis, imo omnibus insectis oleum est lethale et mortiferum, teste

Plinio, lib. XI, cap. XIX; Galeno, lib. II *De Simplic. facult.*, cap. XX et aliis (1). Jam

(1) Coheret hic versus cum posteriore hemistichio versus ultimi capitis præced. Nam quod illic dixerat, unum hominem peccantem stultitiam multa bona perdere, nunc similitudine quadam confirmat et declarat. *Musca mortis*, id est muscarum morturum unaqueque *fetore facit unguentum pigmentarii*, sic *pretiosam ob sapientiam et gloriam virum stultitia paucis fœdat et de-*

Primo, Cajetanus sic exponit, q. d. Sicut musca unguentum fœdat, sic insipiens, puta detractor et calumniator, fœdat nomen et famam sapientis. Sicut enim musca impure impuris cadaveribus insident, sic detractor non nisi vitis alienis occupatur, ut vera propelet, et falsa confingat. Rursum, quedam muscæ sunt venenate, sic venenata est lingua detractoris. Denique nota est muscæ æque de detractoris improbitas et impudentia: hinc dicta est *cynomyia*, id est musca canina, *Eccl.* cap. VIII, vers. 24. Et Diogenes dictus est Cynicus, id est caninus, quod instar canis et cynomyia suis diceris omnes allatraret et morderet, eisque notam infamie aspergeret. Verum nulla hic detractoris fit mentio. Adde *morientes* non recte congruere detractori, qui vivit vigetque in maledictis. Simili modo, vice versa, possent per muscas accipi parasiti et adulatores, qui principum animos adulatione corrumpunt. Hi enim similes sunt muscis, quia alienas mensas captant, ut muscæ. Unde Parasitus ille apud Athenæum, lib. VI, ait:

Quod invocatus occitare amo, musca sum.

Ibidem Hegesander narrat quod, cum Alexander dixisset se morderiam muscis (ita vocabat parasitos) jamque conaretur illas abigere, Cinesias, unus ejus ordinis, qui forte aderat, dixerit: « Profecto alie muscæ siticulosæ magis urgebunt, semel gustato tuo sanguine. »

Secundo, R. Haecadus et Joannes Ferns per muscas accipiunt exploratores et proditores. Muscæ enim curiose aliena invadit, omniaque obit et lustrat, ut referantur hæc ad bellum et urbem obsessam, de qua cap. præced. vers. 13, q. d. Sicut muscæ perdunt unguentum pretiosissimum, sic proditores qui curiose omnia explorant, et peritiam consiliiarii perdunt urbes et republicas. Hinc Plautus in *Mercatore* ita curiosum pingit:

Musca est pater meus; nihil potest clam haberi illum, Nec sacrum, nec profanum est, quia alisit ibi illico.

Verum hæc omnia remota sunt, alienaque et longe petita.

Tertio ergo et genuine, q. d. Sicut musca, oleo se immergens, se ipsam interimit et oleum fœdat: sic una stultitia unius peccati et peccatoris fœdat et perdit tum se, tum suavitatem gratiæ et fame; hæc enim representat oleum, id est unguentum odoratum. Nam gnome hæc pertinet ad finem capituli præcedentis, scilicet ad *qui in uno peccaverit multa bona perdet* ita S. Hieronymus et Olympiodorus, ubi dixi hæc spectare proprie ad principes et magistratus, ac similes, qui civitates regunt, et ab obsidione liberant;

turpat; alii, *gravior est*, plus valet sapientia et honore stultitia paucis. Sensus est: Paululum stultitiæ omnia sapientia et honore profecta perdere valet.

horum enim error unus non tantum sibi, sed et urbi non raro exoditum, vel damnum grava affert; generatim tamen extendi ad quoslibet, qui ex una modica imprudentia aut vitio gravia sibi subeque fame, quin et aliis damna accersunt juxta illud: « Modicus error in principio, magnus in fine. »

Nota *morientes*, muscæ enim fragrantia et dulcedine unguenti illectæ ad illum certatim advolant, unde illi ceu visco immerguntur, suffocantur, ait Thaumaturgus, et moriuntur. Ita Galenus, lib. II *Simplex. medicam.* cap. XX: « Madefactæ, inquit, oleo apes, muscæ, vespæ, formiceque intereunt. » Hinc muscæ pollere odoratu et memoria docent physici, quod ad dulcia et suavia et pingua advolent, et licet sæpius abactæ, semper tamen eodem revolent.

Pro *perdunt* hebræice est *fetere faciunt*; Septuaginta, *putrefaciunt compositionem oleo suavitatis*; Syrus et Arabicus, *corrumpunt*; S. Hieronymus, *exterminant*; Thaumaturgus, *reddunt deformem*; alii, *flaccescere faciunt*; Campensis, *corrumpunt, et bullis velut scabiæ obdormiunt*. Per fetorem accipere spurcitiem, nauseam et horrorem, quem muscæ morientes in unguento ingenerant intuenti, odoranti et gustanti; nam proprie muscæ non fetent, uli reipsa experimur. Sic *Eccli* V, 21, aiunt Iebree Mosi et Aaron: « Fetere fecistis nomen nostrum coram Pharaone, » id est ingratos, invisos et exosos nos fecistis Pharaoni. Muscarum tamen spurcitiæ retundit fragrantiam et saporem unguenti, ut propter eam minus quam ante sit odoratum et sapidum. Simili enim modo, inquit Vatablus, parva insipientia reddit hominem fetidum, id est, eum qui bene audiebat, male audientem. hoc est, ut Campensis, *multum astinationis ei adimat*.

Mystice *primo*, musca notat improbas, vafras et malignas cogitationes a diabolo vel carne et mundo suggestas, quæ mentem sapientis instar muscarum circumvolitant, eamque inquinant. Ita S. Hieronymus: « Quia, inquit, sæpe caliditate mixta est sapientia, et habet malignam prudentiam, præcipit ut sapientiam simplicem requiramus, mixtaque sit cum innocentia columbarum, prudentissimus ad bonum, simplices autem ad malum. Justo enim convenit habere parum simpliciatem, et propter nimiam patientiam, dum ultionem reservat Deo, stultum videri, quam statim se vindicantem, sub velamento prudentiæ exercere malignitatem. »

Secundo, muscæ vitiantes unguentum notant improborum societatem pravaque exempla inquinare alios etiam probos. Significat, inquit S. Hieronymus, « per unum stultum multa bona subverti, quod, sic malus mixtus bonis contaminat plurimos, quomodo muscæ sic moriantur in unguento, perdant odorem illius et saporem. » Et Scholiastes in *Calena Græc.*: « Nam muscæ, inquit, suffocant unguento, inutile ipsum efficiunt; sic

Muscæ
symbo-
lum.
Francæ.

Judæorum hæreticorumque sensus in bonam Scripturarum fragrantiam incidentes, et seipsum morte afficiunt, et putre fidelibus unguentum apparent. » Sic et S. Augustinus, lib. *Contra Fulgentium Donatistam*, art. 14, per muscæ accipit hæreticos: « Muscæ, inquit, morituræ Donatistæ circumvolant per totius corporis membra, si tibi reperiant vulnera; sana pungunt, ægra lambunt, et eorum ulceribus peccatorum vermes fundunt, quæ nec ipsis cadaveribus parcant. Muscæ moritura, cum oleum exterminant, oleo perimuntur; neque enim vitibus, qui spiritum sanctum efflatis. » Ibidem confutat S. Augustinus Donatistas, ex hoc loco docentes hereticorum baptismum esse invalidum, ideoque iterandum; unde hanc gnomen sic ex cerebro suo exponebat: Muscæ perdunt suavitatem unguenti, id est heretici perdunt sacramentum baptismi, in quo baptizati oleo inunguntur. Porro verus S. Epiphanius, lib. I, cap. III, Arthonticus hereticis hanc gnomen adaptans: « Baptismum, inquit, detestantur, veluti muscæ mortifera, et olei odorati compositionem vitiantes. Quemadmodum etiam de his, et horum similibus parabola apud Ecclesiasten dicta est: reuera enim sunt muscæ interficientes, mortificantes ac putidum facientes aromaticum et unguentarium oleum, hoc est ipsa sancta Dei mysteria. »

Tertio, Chaldæus per muscæ accipit concupiscentiam: « Concupiscentia mala, inquit, quæ manet iuxta portas cordis, est sicut musca, quod causam afferat mortis in mundo; adeo ut tradat sapientem in tempore quo peccat, et corrumpat nomen bonum, quod simile fuerat ante unguento unctiois suavissimo cum aromaticis. » Concupiscentia apte comparatur muscæ, quia instar muscæ vilis est et exilis, mordax, immunda, spurca, pungens, importuna, infesta, improba et putida; musca enim ex putredine nata in putredine vivit et moritur, omniaque secum putrefacit. Idem facit concupiscentia. Unde S. Bernardus, serm. 44 in *Cant.*: « Hæ (concupiscentia), inquit, prorsus muscæ sordide et pungentes, quis in nobis decorem naturæ fedant, mentem curis et sollicitudinibus lacerant, socialis gratiæ suavitatem exterminant. » Rursus musca est brevis ævi, vivit enim paucos dies, imo subinde paucas horas duntaxat, sequæ in oleo, melles aliæque re dulci suffocant, vel ad lucem lucernæ aut candelæ advolans ardit: idem facit concupiscentia et homo concupiscentis; ipsa ergo est musca mortis, id est res vilis et exigua, sed mortalis, brevisque moritura et mortifera. Ad hæc musca otiosa est, ideoque vaga et curiosa, aliena invadit. Unde S. Francisus: « Si quem cernebat otiosum et vagum, aliorum velle manducare labores, fratrem muscæ nominandum censebat, eo quod talis nihil boni faciens, sed benefacta inficiens vilem et abominabilem omnibus se reddat, » ait S. Bonaventura in *Vita ejus*, cap. V. Sic et concupis-

centiæ et curiositatis, omnisque mali causa et fons est otium. Denique musca est animal insolens, impudens, indocile et indomabile. Cætera enim animalia arte cicurari possunt, musca nunquam. Sic et concupiscentia omnem respuit doctrinam, rationem et disciplinam; quare plane excindenda et eradicanda est, imo ferro et flamma adurenda instar hydræ; alioqui renascitur et repullulat, imo reviviscit velut musca. Nam « muscis humore exanimatis, si cinere condantur, redit vita, » ait Plinius, lib. XI, cap. XXXVI.

Quarto, S. Gregorius, lib. XVIII *Moral.* XVIII, per muscæ accipit leves et importunas cogitationes, quæ suavitatem unguenti, id est puritatem, sanctitatem, dignitatem, pacem (et devotionem, ait Bonaventura, præsertim in oratione) animi licet non tollant, inquietant tamen, fundant et perturbant: « Egyptus, inquit, quæ hujus mundi speciem tenet, muscis percutitur. Musca enim nimis insolens et inquietum animal est. In qua quid aliud, quam insolentes curæ desideriorum carnalium designantur; unde alias dicitur: Muscæ morientes perdunt suavitatem unguenti, quia cogitationes superfluas, quæ assidue in animo carnalia cogitante et nascuntur et deficiunt, cum suavitatem, qua unusquisque intrinsecus per Spiritum unctus est, perdunt, quoniam inlegritate ejus perfœci non permittunt. » « Ab his muscis, ait S. Hieronymus, etiam princeps appellatus est demoniorum Beelzebub, qui interpretatur aut idolum muscarum (q. d. Deus muscarius, quod idolum hoc caput muscæ haberet, aut muscis ad carnes illi immolatas advolantibus, esset referentum), aut vir muscarum, aut habens muscas: » demon enim hæcæ cogitationum inquietarum muscas menti nostræ circumvolantes immittit. Vide quæ de muscarum in Ægypto plaga dixi *Exodi* VIII, 7. Porro Hebræi in *Pirke Avoth*, I. ter decem Patrum miracula tertium hoc assignant: « Non conspecta fuit unquam musca in domo sanctarii, » ne ad carnes Deo oblatas et crematas advolans, eas fedaret.

Quinto, Lyranus, q. d. Sicut musca perdit unguentum, sic unum peccatum mortale perdit cumulum meritorum, æque ac bonam conscientiam; S. Ephrem vero per muscæ accipit demones: « Dicit Ecclesiastes, inquit, muscæ morientes perdere suavitatem unguenti, ut sancti quidem peccati ac demonis intelligent vitilitatem et impuritatem, negligentes autem insidias atque subtilitates. Inducit enim inimicus is, qui sibi videbatur securi, perniciem. Et Elias demum Accaron muscæ Baal appellavit. Insidet enim in mentibus impiorum tanquam in rosis et candelitis pasceus, hoc est marcescentibus; exprimitque immundam actionem ipsorum, et ebullitione temulentie eorum delectatur. Inter improbos versatur, ut draco; et inter luxu diffidentes, ut musca. Patitur se draco in muscæ transformari.

ut impietatis sanie miseris delectat. In parvis quoque venenata prævalet consuetudo, quæ animæ detrimentum afferat ad omnem draconis dispositionem. »

Sexto, S. Bernardus, serm. in *Peria IV Hebd. pænosa*, hæc adaptat Judæis Christum crucifigentibus: « Absit, inquit, ut muscæ moritura exterminent suavitatem unguenti, quod de tuo corpore fuit, quia apud sinum tuum misericordia, et copiosa apud eum redemptio. Muscæ moritura miserie sunt, muscæ moritura blasphemias sunt, muscæ moritura insultationes sunt, quas tibi reddit generatio prava et exasperans. In ipsa elevatione manuum tuarum, etc., pro reverentia tua clamas: Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. » Idem serm. *De Triplici custodia manus, linguæ et cordis*, applicat lingue, quæ res modica est, sed magna dat damna: « Vilis, inquit, res est musca moriens, sed exterminat olei suavitatem. Tenerum membrum lingua, attamen vix teneri potest; substantia quidem infirmum atque exiguum, sed usum magnum et validum invenitur; modicum membrum est, sed nisi caveas magnum malum. »

Septimo, muscæ sunt distractiones et sollicitudines negotiorum in oratione occurrentes, quæ cor lanciant, et tam importunæ sunt orantibus, quam muscæ convivantibus. Aptè dicuntur « morientes, » tum quia orationis gratiam et devotionem interunt; tum quia, quamvis utiles, cum occurrunt, future postea videantur, tamen post orationem non magis fructuose, quam res mortue deprehenduntur. Illa simulacra, quæ in oratione magnæ spem utilitatis offerebant, post orationem sic evanescent, ut trunca et inutilia cadavera relinquuntur. Unde constanter a nobis sunt abigende. In ejus rei typum cum aliquando Abraham sacrificium ex animalibus Deo offerret: « Descenderunt, inquit textus, volucres super cadavera, et abigebat eas Abraham, » *Genes.* XV, 11; in quem locum D. Gregorius, lib. XVI *Moral.* cap. XIX: « Serpe, inquit, in ipso orationis sacrificio importune se cogitationes ingerunt, quæ hoc rapere vel maculare valeant, quod in nobis Deo flentes immolamus. Unde Abraham, cum ad occasum solis sacrificium offerret, insistentes aves percutit, quas studiosæ, ne oblatum sacrificium raperent, abegit. Sic ergo, nos cum in arca cordis holocaustum Deo offerimus, ab immundis hoc volucris custodiamus, ne maligni spiritus et perverse cogitationes rapiant, quod mens nostra offerre se Domino utiliter sperat. »

Symbolice S. Eucherius, lib. *De Formis spirit.* cap. V, et Pierius, *Hieroglyph.* 23, per muscæ accipit tam cacodæmonem, quam hominem impurum et maleficum. Musca enim Ægyptiis erat hieroglyphicum importunitatis et importunæ venerationis. Musca enim adeo est impudens et impudens pertinax, ut, licet abacta; semper redeat, etque infestet, ac nullam tuarum occupationum

rationem habeat, sive loquaris, sive dormias, sive scribas, sive comedas, sive legas, parata semper adstet, ut in faciem insuliat tuam, infesta, incommoda, noxia, nec ulli rei nisi fastidio de se concitando idonea: talis est et demon ac homo diabolicus. Hinc Plutarchus, *Sympos.* 3, assertit duo tantum esse animalia domestica, quæ nunquam humano convictu mansuescant, nec tactum, nec consuetudinem, nec disciplinam admittant, scilicet hirundinem et muscæ: utramque enim semper indocilem et feram permanere. Sic ergo Pierius hanc gnomen explicat: « Muscæ morientes exterminant olei suavitatem, » hoc est, adeo malignum est muscarum genus, ac perinde Beelzebub, puta cacodæmon et homo maleficus, si ut vel, moriendum sit, nocere eligat et optet; quippe qui, dum vel bonos alienos mores corrumpat, vel virtutem aliquam infringat, se quoque simul perdit pro nihilo habeat.

PRETIOSIOR EST SAPIENTIA ET GLORIA, PARVA ET AD TERPUS STULTITIA. — Ita legendum cum Romanis: alii enim Codices mire hic variant. Vide Franciscum Lucam in *Notis* ad hunc locum. Sensus videtur planus, scilicet quod sapientia gloriosa præstet stultitia, quæ in se vilis est, parva et ingloria, ut sapientia sit nominativi casus, stultitia ablativi. Verum ut tacite hanc sensum esse Hebræi et frigidum: quis enim hoc nescit? ex Ebraeo liquet contrarium, scilicet « sapientia et gloria esse ablativi casus, » vero stultitia nominativi. Sensus ergo est, q. d. Parva et tempore opportuno congruente usurpata stultitia præstat rigide sapientiæ et gloriæ, quæ subinde in periculis sibi aliisque occasio est magni damni; præstat subinde simulare stultitiam, quam ostentare suam sapientiam et gloriam. Alludit ad pauperem, qui sua sapientia liberavit civitatem obsessam: hic enim a mundanis ob paupertatem ridetur, ejusque sapientia, quia paupertati mixta, videtur stultitia; sed hæc ejus stultitia potior est omni mundanorum sapientia et gloria. Hinc illud Horatii, lib. IV *Carm.* ode 12:

Misce stultitiam consilis brevem,
Dulce est desipere in loco.

Et illud:

Stultitiam simulare loco prudentia summa est.

Sic David, simulans stultitiam coram Achis rege, periculum mortis evasit, I *Regum* XXI; quin et Brutus formam stultitiæ assumpsit, ut adipisceretur imperium, ut tradunt Historiam Romanam. Sic Christus hunc mundo factus est stultus, dum elegit et docuit paupertatem, humilitatem, patientiam, quæ mundus estimat stulta; sed hæc stultitia summa est sapientia. Unde Paulus: « Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus. » Et: « Quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum: placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes. »

sapit et placet, omnibus sapere et placere iudicat, ut si ipse sit gulosus, luxuriosus, superbus, etc., omnes gulosos, luxuriosos, superbos, etc., iudicet: qualis enim quisque est, tales et alios iudicat, ait Aristoteles, III *Polit.* vi. Sic Nero libidinibus oppletus, certo sibi persuadebat neminem esse castum, aut illa sui corporis parte pudicum, teste Suetonio in Vita eius, cap. XXII. Sic heretici censent catholicos sacerdotes et religiosos impure vivere et caute, non caste, eo quod illis castitatem servatam putant impossibilem, uti sibi impossibilem iudicant. Nam, ut ait Seneca: « Omnis affectus hoc habet, ut in quo ipse insanit, omnes furere putet. » Et, ut ait Cassianus: Qui alicui vitio subiacet, pronus est ut eidem alios subiacere iudicet. Hinc infert Seneca signum viri boni esse, si displiceat malis; nondum sat bonum et felicem esse, quem nondum turba deridet.

Pro omnes stultos aestimat, Hebraea habent, dicit omnia, quod stultus est: quae verba indefinita varie definiti possunt: primo, q. d. Stultus dicit eulibet: « Tu es insipiens; » secundo, q. d. Stultus dicit omnibus se esse insipientem, id est quidquid negotietur et agat, reipsa ostendit, quod cor, id est mens ipsi deficiat, ideo omnibus patefacit suam stultitiam. Hoc secundum secuti Septuaginta vertunt, etiam in via stultus ambulat, cor eius deficiet vel retardabitur, et quae cogitabit, vel ratiocinabitur, omnia stultitia sunt; Thaumaturgus, cogitatus ejus vni sunt stultitiaque refert; Olympiodorus Septuaginta sic explicat: « In hac vita, quam vere viam dixeris, stultus perambulans, cum ad sinistra cor habeat, semper cessat, ac posterior invenitur: in vacuum enim pergit, nequaquam sibi proposito supernae vocationis bravo. In anteriora itaque sese non extendit, nec prope ad finem; sed quamvis ad haec ipse pergere videatur, medio in cursu deficiet, omnia imperfecte et sine ratione cogitans et agrediens. Quod si ipsam adeat viam justificationum, vel, ut verius dicam, adire se simulet, hoc est divinum observantiam mandatorum, quia tamen illius mens deficiat ad sinistra, cessabit prorsus et sine deficiet, ut neque quid praecipit sit intelligat, neque operetur juxta legislatoris voluntatem. » Chaldaeus vero vertit, etiam in via perpleta tempore quo stultus ambulat, cor eius caret sapientia, ita ut faciat verba quae non deceat fieri, et omnes dicant ipsum esse stultum (1).

4. Si SPIRITUS POTESTATEM HABENTIS (Hebraice, dominantis) ASCENDERIT SUPER TE (Symmachus, superveniat tibi, vel irruat in te; Thaumaturgus, si bellum tibi moveat spiritus adversarius, resistas aliunde), LOCUM S. Cyrillus, in cap. I. Isaie legit cor in corde enim est locus sapientiae et constan-

(1) Et etiam in via cum stultus ambulat, quidquid instituit agiturque, cor eius deficiet, recte rationis usus desit, hanc aliter ac si corde, sive, ex nostro loquendi usu, cerebro, anima rationalis officina careret; diciturque, sua agendi ratione prodit omnibus, quod sit stultus.

tiae) TUUM NE DIMISERIS (2) : QUIA CURATIO LAETET CES-SARE PECCATA MAXIMA. — S. Ambrosius legit, cura mitigabit delicta magna: « cura, » i. e. diligentia, ne qua in re desis officio tuo, ut ipse in Psalm. XXXVII. Symmachus, quia pudicitia comprimit peccata magna. Minus recte Aben-Ezra per curationem accipit remissionem animi, olium, item medicinam, quae medicus curat morbos corporis. Septuaginta Hebraicum מרפא marpe, id est curatio, vertunt, sanatus; Syrus, medicatio; Arabicus, miseria; Pagninus, lenitas. Pro locum tuum, Tigurina vertit, stationem tuam; Valabius, locum pristinum. Jam

Primo, Campensis sic vertit, si cupiditas dominandi animum tuum invaserit, locum priorem ne facile deserueris; nam qui ab hujusmodi cupiditatis animatu suum compescit, multa vitabit et gravia peccata. Accedit Tigurina quae vertit, gratias offerens dominationis (vel domini dominationis, aut dominatio) tibi te ortus fuerit, ne desere stationem tuam; nam qui affectus sedat, reprimit grandia peccata. Idque dupliciter exponit Valabius. Primo, q. d. Si dominandi obrepperit cupiditas, illam cura, id est reprime et castiga: sic enim vitabis peccata multa arrogantia, injustitiae, rapinae, etc., in quae incurrit ille qui regunt, vel dominari cupiunt. Secundo, si regendi potestas tibi offeratur, noli effrari animo, sed modeste et prudenter ea utere: sic vitabis peccata multa. Favet Hebraea, S. Hieronymus, eujus verba modo recitabo, sequae ac Pineada. Vere Seneca, epist. 84: « Quaecumque, inquit, eminare videntur in rebus humanis, quamvis pusilla sint, per difficiles et arduos tractus adeuntur. Confragosa in fastigium dignitatis via est. »

Secundo, Cajotanus, q. d. Si dominatum et regnum acceptaveris, eris medicus, qui pro tuo munere facies medicinam peccatis, non omnibus, tamen magnis: « Politica enim, inquit, gubernatio non tollit peccata omnia populi, sed peccata magna; de minimis enim non curat praetor, » nec curare omnia potest: quod si tentat, audiet illud: « Stulti ad cribrum, » hoc est, stulti conantur omnia minima cribri foramina obturare, sed stulto et irrita conatu.

Tertio et genuine, q. d. Si ira, vis vel impetus potentis alicujus dynastiae te impellit in aliquod peccatum, ne desere locum et officium virtutis, quum requirit status et gradus tuus.

QUIA CURATIO. — Hebraice, מרפא marpe, id est medicina, sanitas, lenitas, curatio, quia curas, aegritudines et passiones animum, tum tui, tum potentis te impellentis, multa delicta auerit. Unde Tigurina vertit, qui affectus sedat, reprimit peccata grandia. Alii (3) marpe vertunt remissio, demissio, puta animus demissus, remissus, laxus et solutus, non inflatus, tumidus et superbus.

(2) A tranquillo mentis tui statu ne te moveri patiaro (3) Recte. Peccata magna, id est magnas iras. Alii calamitates magnas.

Curatio ergo, sive sanitas haec, est animi stabilitas et constantia virtutis, qua curas tuam infirmitatem, metum et pavorem, juxta cum lenitate, patientia et mansuetudine qua curas et mitigas potentis iram, itaque cessare facis delicta plurima, quae committeret tu, cedendo et consentiendo improbe voluntati potentis, sive principis, et quae ipse committeret te cogendo ad consentiendum, vel te injuste vexando, et torquendo et subinde necando. Curatio igitur est tolerantia impotentis et iniqui domini: quam qui retinet, avertit multas rixas, odia, simullas, damna quae alioqui orirentur. Nam « patientia leniatur princeps, et lingua mollis confringet duritiam, » Prov. xv, 1, et xxv, 15. Vide ibi dicta.

Vox curatio significat in dominando intercurrere animi passiones, aegritudines et vulnera: puta in dominante fastum et iram; in eo qui dominatur, metum et pavorem; ac utrumque a sapiente veluti a medico, curandum esse, hunc constantia, illum lenitate et patientia. Unicum ergo remedium tentationum et persecutionum est animi stabilitas, quies et constantia; ex adverso, eorum fomentum est animi levitas, pusillanimitas et inconstantia. Unde Jeremias, Thren. II, 8: « Peccatum, inquit, peccavit Jerusalem, ideo instabilis facta est. » Vide ibi dicta. Et Salomon, Prov. xxvii, 8: « Sicut avis transmigrans de nido suo, sic vir qui derelinquit locum suum. » Et Eccli. cap. xi, 22: « Confide in Deo, et mane in loco tuo. » Et Paulus: « Sic state in Domino, charissimi, » Philipp. iv, 1. Idem a Salomone didicere philosophi. Unde Horatius, libro III *Carm.* ode 3:

Justam et tenacem propositi viram,
Non civium ardor prava jubentium,
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solida.

Hic ergo est sanus et validus, imo curans et sanans suas et aliorum animi aegritudines. Ita S. Hieronymus, Titelmanus, Lorinus et alii.

Tropologie, quod tamen nonnulli censent esse litterale, S. Hieronymus, Salomus, Thaumaturgus et alii per spiritum potestatem habentis accipiunt impulsus et tentationes diaboli ac concupiscentiae, cui resistendum est per mentis et propositi in bono constantiam: haec enim est curatio et sanitas animi, quae cessare facit peccata plurima; ad quae incitat animam daemones per motus concupiscentiae, quos ex ea in ea suscitatur. Ita Chaldaeus: « Si spiritus appetitus mali, inquit, dominatur tui et confortatur, ut ascendat super te, ne dimittas locum tuum bonum, in quo stare consueveras: quoniam verba legis creata sunt medicina in saeculo, ad dimittenda peccata, et ut oblivioni tradantur coram Domino peccata maxima. » Unde S. Ambrosius, in Psalm. xli: « Et si spiritus, inquit, potestatem habentis in te ascendat, ut habes in Ecclesiae, locum tuum ne

derelinquas. Etenim superiorem te Christus constituit, quem ad imaginem Dei fecit. Tene ergo superiorem fidei et pietatis locum, quem a Deo accepisti, ut superior factus ascenderem de inferioribus, hoc est de terrenis et secularibus, spiritum nequam facile repellas, et signa ejus non suscipias in peccato tuo; non occupet animam tuam vestibula, nec introitus mentis tuae, et quasi a sylvula lignorum ignibus suis caduca et fragilia populule, aut securibus suis januas tui cordis excidat. Sit igitur in nobis non sylvula, sed vinea; sit porta nostri oris et cordis clausa diligentius, ne hostis introeat. Cito deiecit januam, si patientiam eam invenerit. » Sic et Cyrillus Hierosolymitanus, Catech. 2, et Cyrillus Alexandrinus, lib. XII *De Adoratione in spiritu*, qui et addit, si vitia non castigantur, surpere in dies ad majora, et cor mentisque corrumpere, atque ad summam perniciem perducere. Nam, ut ait S. Hieronymus citans hanc enonem tract. *De Virg. servanda*: « Quasi in prociuetu et in acie stamus semper ad pugnam. Vult nos loco movere hostis, et de gradu deedere, sed solidanda vestigia sunt, et dicendum: Statuit supra petram pedes meos: petra refugium herinacis » Psalm. xxxiii, 3, et cin, 148. Jam particulatim

Primo, S. Hieronymus per spiritum hunc accipit spiritum sive impulsus libidinis, quem curat amor castitatis et constantis pudicitiae. Unde pro curatio Symmachus vertit, pudicitia. Audi S. Hieronymus ex Symmacho: « Si spiritus principis irruerit tibi, de loco tuo ne recedas, quia pudicitia comprimit peccata magna, id est, si titillaverit mentem tuam diabolus, et te ad libidinem concitaverit, ne sequaris cogitationem pessimam et blandientem voluptatum; sed sta fortis et rigidus, frigore castitatis flammam voluptatis extinguat. Hebraeus in loco tale nescio quid suspiciat. Est. Si aliquam in mundo acceperis dignitatem, et ordinatus fueris major in populis, noli relinquere priora opera tua, et antiquarum virtutum ne incipia. oblivisci, laboremque pristinum non habere, quia peccatorum tuorum remedium ex conversione bona nascitur, et non ex tumenti et superflua dignitate. » Sic et S. Basilius, lib. *De Virg.*, per potestatem accipit potestativam cogitationem concupiscentiae, quae mentem Virginis potenter invadit, et sollicitat ad turpia; sed illa si sapit, loco suo stet eamque exultat: « Nullus igitur, inquit, absentis, nullius presentis hominis spectaculum sit virginis animae, nisi sancti sponsi sui; nullam eo alia, quam sponsi inspicitur forma. » Et Auctor *Culena Graec.*: « Si te, inquit, superiora potentem spiritus fornicationis malus, vel avaritiae casu adoratus fuerit, omnes illi sensus occuldo. Quod si peccaveris, penitentiae pharmacum quere: » ubi per curationem, sive medicinam, vides accipi penitentiam. Tunc ergo spiritus habentis potestatem ascendit super aliquem, cum anime morbus illum impugnat, ac miserabiliter

subijcit. Et quod tunc medicamen apponendum? Illud certe, ut vitio impugnatus locum suum, id est modum curationis non deserat; quia si uniformis atque assidua curatio peccatis maximum sedet, magis minor, aut non nitens radicata curabit?

Secundo, S. Ambrosius, lib. I. *De Offic. cap. XXI*, per spiritum hunc accipit spiritum irae: « Ergo, inquit, si pravegerit et preoccupaverit mentem tuam iracundia, et ascenderit in te, non derelinquas locum tuum; locus tuus patientia est, locus tuus sapientia est, locus tuus ratio est, locus tuus sedatio, indignationis est. Aut si te contumacia respicientis morerit, et perversitas impulerit ad indignationem: si non poteris mitigare mentem, reprime linguam tuam. Sic enim scriptum est: Colibe linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolium. Deinde inquire pacem, et sequere eam. Pacem illam S. Jacob vide, Quanta primum sedatio animi? Si non prevaleris, frenos impone linguæ tuæ: deinde reconciliationis studium non pretermittas. »

Tertio, S. Gregorius, lib. III. *Moral. xiii*, per spiritum hunc accipit spiritum superbie: « Ita namque, inquit, malorum locus est superbia, sicut et contra humilitas locus honorum, de quo loco per Salomonem dicitur: Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris: ac si aperte dicat: Si tentatoris spiritum contra te in aliquo prevalere consideras, humilitatem penitentiae non derelinquas. Qui quia locum nostrum humilitatem penitentiae dixerit, verbis sequentibus ostendit, dicens: Quia curatio cessare faciet peccata maxima. Quid enim est aliud humilitas lamenti, nisi medicina peccati? »

Quarto, S. Bernardus, serm. *De Quadruplici debito*, per spiritum hunc accipit tentationem demonis contra vocationem, ut scilicet ordinem tuum deserat pretextu melioris boni: « Secundo enim impetum, inquit, spirituum vestrorum hinc tepido remissionem, illi ferventi vitam arctiorem proponit, hoc solum expetens et expectans, ut quoquo modo tollat eum a concilio iustorum et coaggregatione. Profecto spiritus ille qui tibi hoc suggerit, spiritus mendax est, spiritus potestatem habens, qui tibi invidet locum tuum. Unde et Sapiens hujus rei non ignarus: Si spiritus potestatem habentis super te ascenderit, ait, locum tuum ne dimiseris. Absit enim ut spiritus veritatis, qui te huc adduxit, te reducere velit: quia non est in ore ejus est et non, sed est in illo est, sicut irrefragabilis auctoritas testatur: Nemo, ait Apostolus, loquens in spiritu Dei, dicit anathema Jesu. Jesus salvator, sive salus, anathema, separatio interpretatur. Qui vero tibi separationem a salute submurmurat, nec Dei Spiritus est, nec a Deo; quia Spiritus Sanctus non dispergere, sed colligere venit: qui semper revocat dispersos Israeli in terram suam. » Idem, *serm. 48*, inter parvos, dupliciter exponit, scilicet

est de duplici animæ portione: « Duo, inquit, loca sunt animæ rationalis, inferior quæ regit, et superior in quo quiescit Deus. De utroque potest recte intelligi quod scriptum est: Si ascenderit super te spiritus potestatem habentis, locum tuum ne dimiseris, vel inferiorem scilicet regendo, vel superiorem quiescendo. » Et inferius: « Dicitur ei ergo ne ascende super eum spiritum locum suum deserat, hoc est, ne ingruente tentatione membra sua arma iniquitatis peccato exhibeat. Notandum autem quod dicitur: Si ascenderit super te spiritus potestatem habentis: nihil quippe adversus nos malignus spiritus potest, nisi missus aut permissus. Unde cum ejus sit voluntas semper mala, nunquam potestas est nisi justa. Nam voluntas quidem ex seipso stas est, potestatem vero non aliunde quam a Deo habet. Quam tamen potestatem semper moderatur Dominus, ne scilicet ex nequitia voluntatis plus puniat, quam eorum exigunt merita, qui puniuntur. Et hæc de inferiori loco dicta sunt. Ceterum de superiori hoc intelligitur, ne quietem mentis, quam in Deo habet, tentante diabolo deserat, sed undecumque illum tentaverit, ipsa in Deo fixa constanter in tranquillitate permaneat. » Et mox: « Hæc, inquam, sententia convenit perfectis, qui tam in sua conversatione quodam modo imitantur statum æternitatis. »

§ 6. C. EST MALUM QUOD VIDI SUB SOLE, QUASI PER ERROREM EGREDIENS A FACIE PRINCIPIS: POSITUM STULTUM (repete vidi) IN DIGNITATE SUBLIMI (Hebræa, positum stultitiam in excellentibus, vel celsitudinibus, id est magnis), ET DIVITES SEDERE DEORSUM. — Hebræa, et divites in humilitate (in humili loco e sede) sedebant; Septuaginta, datus est stultus a sublimitatibus magnis; vetus translatio, dari stultum in sublimitatibus magnis; Chaldaicus, posuit in probum stultum ut sit in felicitate, et misereat in prosperitate, et calo alto, et exercitus ejus sint sublimis et multi, et populus servituti subditus sub eo; Arabicas, datus est stultus in altioribus (locis), et divites sedebunt in statu contempto. Apposita hæc gnome necitur precedenti, q. d. dixit: « Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris: quia inter alias mundi regumque et aulicorum vanitates, hæc una non minima est, quod sæpe per errorem principis potestatem habentis pauperes, viles et insipientes exaltentur, divites vero honorati et sapientes deprimantur; quare si idem tibi contigerit, locum tuum ne dimitte, patientiam relinque, et mentis constantiam conserva (1).

(1) Sicut error qui proit a facie dominatoris, id est, malum in terra animadvertit, quod ex errore, quem principes commisit, ortum est. Alii per dominatorem intelligunt Deum, vertuntque, malum istiusmodi, ut videatur error Dei, quasi Deus ipse errasset, illud permittendo. Divites hoc loco patet in partem bonam dici de nobilibus et gente et animo. Ita et vers. seq. servus autem homines servit ingenio prædit.

Ingens utique hæc est vanitas et indignitas, cum cauda asurgit in verticem, pedes cum capite locum commutat, stulti imperant sapientibus, cæci oculatis abscutum præstant, juxta illud: « Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii: Ita qui tribuit insipienti honorem, » *Prov. xxvi, 8*. Vide et Symmachum, lib. I, *epigr. 29*, applaudentem et probum esse eum, qui est insipiens et improbus, ac vice versa eum qui est probus et sapiens putat esse improbum et insipientem, ideoque illum elevat, hunc deprimit. Unde Aquila et Theodotus pro error vertunt, ignorantia. Subinde tamen error est in voluntate et affectu, dum ex amore quo insipientem, quia factus est et adulator, aut sine cupiditate obsequitur, eum exaltat; atque ex odio quo sapientem, utpote sibi adversum, prosequitur, eum humiliat. Errore ergo principis fit hæc indigna personarum commutatio, et dignitatum officiorumque distributio; at non ex errore Dei, sed ex certa ejus providentia, præsertim qua populum, vel principem, vel ipsos stultos aut divites vult castigare aut probare; ejus rei duo exempla illustra recenset Anastasius Nicenus, Quæst. XV in *Scriptur. Hoc est quod ait Joh. xxxiv, 30*: « Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi. » Ad hæc stulti et impii « lolluntur in altum, ut lapsu graviore ruant. » Sapientes et pii ex alto labuntur in imum, ut presentes honores, utpote instabiles, despiciant, et futuros in cælis, utpote stabiles et æternos, suspiciant et ambient: quis enim fidat rebus et solis humanis hoc uno constantibus, quod nihil sibi constant? Hesternum decus, hodiernum dedecus excludit. Hesternum gaudium hodiernus et repentinus moror luctusque obruit. Hesternus opes hodierna inopia ignorat, imo ex eis stragem possidet et medicat. Hesternam spem et vitam hodierna mors et desperatio strangulat et suffocat. O quantum est in rebus inanis! O quam angusti sunt mortaliū termini! Porro causam, cur Deus permittat stultos dominari et sapientes deprimi, esse ejus iram, et scelusm vindictam docet S. Chrysostomus, hom. 2 *De Punit.*; S. Augustinus, lib. XIX *Civit. xxi*; S. Gregorius, XXV *Moral. per plura capita*; S. Cyprianus, lib. I, *epist. 3 et 4*; S. Bernardus, *De Convers. Cleric. cap. xxvii*, et alii.

Per stultum accipe pauperem, et vilem qui deest; per divitem vero quem stulto opponit, accipe potentem et prudentem, qui sua prudentia et solertia opes et honores sibi comparavit, quales sunt domini et principes. Unde explicans subdit: « Vidi servos in equis, et principes ambulantes super terram quasi servos. » Est catachresis. Divites enim ponitur pro sapiente, quia divitiæ sæpe animos addunt, et ingenium indu-

triamque acunt, quod deprimit sternitque paupertas. Adde: divitiæ tam spirituales sunt, ut virtus et sapientia, quæ corporales. Hinc nonnulli cum S. Hieronymo divitem accipiant, sapientem, qui sapientia, virtute, meritis amarique dotibus dives est. Unde Campensis vertit, qui ad res gerendas vehementer idonei sunt, in hac illitate sedebunt; Thaumaturgus, prudentia optius affluens; Vatablus, divites sapientia et virtutibus; alii, magni in sapientia et scientia; sed hoc nonnullis mysticum videtur. Prius ergo quod dixi magis litterale est. Unde Aristoteles, IV *Polit. viii*: « Nobilitatem definit esse a veterem cum virtute opulentiam; » et S. Hieronymus, *Contra Helvidianum, esse inveteratas divitias.*

Exempla hujus sententiæ sunt: reges 70 qui subditi fuerunt Adonibezece, sub mensa ejus velut canes sedentes, imo jacentes et micæ colligentes. Idem ipse facere coactus est victus et captus ab Hebræis, *Judic. cap. i, 6 et 7*. Valerianus Imperator captus a Sapore, dorso suo scabellum ipsi in equum consentienti præbuit, uti et Bajazetus Turcarum Imperator, Tamerlano. Sic Diocletianus et Maximianus posito imperio humiles fuerunt, et subjeti Constantino Magno, imo ab eo necem adeati. Chaldaicus exemplum dati Israelitas, qui cum essent domini, servire coacti sunt Idemnis aliisque gentibus, ut patet ex lib. *Judic. Sic Hellogabalus Imperator, ait Lampridius, cap. xi* Vite ejus, liberos fecit præsides, legatos, consules, duces, omnesque dignitates polliciti ignorantia hominum perditurum. Præclare Plutarchus, *orat. 2* de fortuna Alexandri: « Quis, ait, magnus est in potentia constitutus, pravitate et stultitia eum tenentibus? Aufer virtutem a fortunato, prorsum humilem carnes in gratia paranda, ob illiberalitatem; in laboribus, ob molitiam: erga deos, ob superstitionem: erga bonos, ob invidiam: inter vivos, ob timiditatem: inter mulieres, ob libidinem. Sicut enim inepti opifex, dum magnas bases parvis donariis supponeat, eorum parvitate hoc ipso arguit: sic fortuna, cum ingenium vite magnis ac splendidis rebus extollit, ideo magis demonstrat, atque infamie exponit, cum præ lenitate labascit atque impingit. »

Tropologie: Stultus est stulla concepit conscientia, quæ erigit dum insipiens et se subijcit; sapiens vero est ratio et mens, quæ humili loco sedet, dum concepit conscientia servare cogitur. Ita Olympiodorus et Auctor *Catena Græc.*: « Qui servium peccato, inquit, admittit equi facti; qui autem peccato fuerunt domini, humilem habent sensum. » Rursus princeps est diabolus, qui procurat indignos et impios promovet ad honores, ut per eos populo dominetur, et sceleribus omnibus viam aperiat. Ita S. Hieronymus, qui et addit Hebræum suum per principem intellexisse Deum, qui permittit impios ad honores evehi.

7. VIDI SERVOS IN EQUIS, ET PRINCIPES AMBULANTES

superioribus, sive inferioribus, sive æqualibus, iuxta illud *Prov. xxvii, 17*: « Ferrum ferro exacuitur, et homo exacuit faciem amici sui, » *q. d.* Si cut ferrum acutum retinet, dum usu teritur; et dum non teritur, magis aliterit: usu enim ipso acuitur, non usu rubigine consumitur: sic patitur vis animi nostri vel in virtutibus, vel in scientiarum artiumque habitibus concidit, nisi illi in actum revocentur; quare amicus, cum amico dissertans, ejus animi vires expolit et exaenit. Porro ferrum notat naturæ nostræ, per corpus et concupiscentiam depravatæ, duritiæ et depressionem, ut instar ferri non nisi magno longoque labore ad virtutem et sapientiam celestem expoliri et exaui possit. Hinc Isidorus, lib. XVI *Etymol. cap. xx*, ferri hæc dat etyma: Ferrum, inquit, dicitur a *farre*, quod farra, id est semina frugum terræ condant; alii, quia *feratur* in agros colendi causa; nonnulli, a *ferendo*. Aditque versam in opprobrium speciem ferri, quod eo fundatur sanguis humanus, ideoque sanguinem hunc de ferro se ulcisci, cum ferrum sanguine contactum celeriter rubiginem contrahat. Audi et Plinium, lib. XXIV, cap. XIV: « Ferrum, inquit, optimum pessimumque vite instrumentum: siquidem hoc tellurem findimus, serimus arbuta, ponimus pomaria, vites squaloro deciso annis omnibus cogimus juvenescere. Hoc exortimus tecta, cædimus saxa, omnesque ad altos usus ferro utimur. Sed eodem ad bella, credes, Itrocinia non cominus solum, sed etiam missili voluerique nunc tormentis excusso, nunc læertis, nunc vero pennato: quam sceleratissimam humani ingenii fraudem arbitror. Siquidem ut oculus mors perveniret ad hominem aliiem illam fecimus pennasque ferro dedimus. Quamobrem culpa ejus non natura fiat accepta: et tamen potest innocens esse ferrum. In fœdere illo quod, expulsus regibus, populo Romano dedit Persensia, nominatim invenimus, ne ferro nisi in agricultura uteretur. » Hæc ille.

ET POST INDUSTRIAM (sequitur) SAPIENTIA. — Industria est animi promptitudo et sagacitas, sive habitus ad aliquid faciendum, puta ars et solertia ingeniosa ad rem conficiendam; inde pro artis sive ingenii exercitatione accipitur. Unde Festus: Industriam, inquit, veteres dicebant indostruam, quasi quiddam ageret initio strueret et studeret domi. Sipientia ergo et virtus paratur industria, si est primo, labore et exercitio; secundo, sagacitate solertia et ingenio. Sic videmus eos qui industriale, id est methodice et artificiose student, parvo labore, sicut proficere, quam ceteros, qui magno. Ars enim superat naturam et vires. Sic fabri, qui callent artem acuendi ferreos cultros, longe melius et minori labore id faciunt quam avari qui artem illam igoarant. Vere Plinius, l. IX, cap. iv « Rhombus, inquit, et squatina, rhaba, et pastinaca cum tardissimi sint piscium, men saepe reperitur habentes in ventre magi-

lem, omnium velocissimum solertia et ingenio capientes. Ita quidam arte superant longe potentiores opibus aut viribus. » Hinc industria in emblematis pingitur ut matrona amicta veste pretiosa, artificiose opere phrygionico elaborata; dextra tenet examen apum, altera machinam, oræ pondera in altum elevat; pingitur nudis pedibus, in capite gestat statuam Pluti, quia ipsa parit opes, quibus præsidet Plutus. Item habet locum in virtute, canditate et perfectione. Qui enim novit artem contendendi ad apicem virtutis, parvo labore eum adipiscitur, quem alii magna fatigatione post multos annos vix assequuntur. Tales sunt qui toti sunt in jejuniis viteque rigore et austeritate; item qui toti vacant rebus externis, ut curandis infirmis, pauperibus, hospitibus, etc. At qui vacant charitati et orationi, cito ad perfectionem consentiunt: sanctitas enim in charitate consistit. Rursus industria et praxis accumulandi meriti, augendique gratiam et gloriam est, si omnia opera etiam adia phora facta ex charitate; cui si addas alios aliarum virtutum actus et fines, singule eidem actui novum addent meritum: quare viri solertes suos actus faciunt ex imperio charitatis, religionis, caritatis, obedientie, gratitudinis, patientie et aliarumque virtutum, v. g. dum edunt, student, docent, etc., initio operis ipsam Deo offerunt, dicuntque Domino: Volo edere, studere, docere, simileque opus facere ex tui amore, ut tibi placeam; ex tui cultu, ut te honorem; ex humilitate, ut me despicias; ex obedientia, ut jussis tuis vel superiorum meorum obtemperem; ex gratitudine, ut tibi pro beneficiis in me collatis gratias agam, teque laudem et celebrem; ex patientia, ut cruci et passioni tue me conformem; ex zelo animarum, ut proximis convertam vel in virtute promoveam: quo enim idem actus a melioribus et pluribus virtutibus imperatur, eo est melior, eoque major gratia et glorie præmia promeretur. Hoc est quod ait S. Augustinus: « Non numerositas operum, non diuturnitas temporum, sed major charitas meliorque voluntas auget meritum. » Exstant libri sapientes de praxi et industria virtutes et merita accumulandi, quos operæ pretium est legere et in effectum deducere.

11. SI MORDEAT SERPENS IN SILENTIO (Hebr. *absque murmure*, mussione, sibilo), NIHIL EO MINUS HABET QUI OCCULTE DETRAHIT. — Pro qui occulte detrahit, Hebraice est *לשון בעל לשון* *baal lason*, id est *dominus linguæ*, vel *habens linguam*, per quem Septuaginta, Syrus et Arabicus intelligunt incantatorem, qui sua *לשון* *lachus*, id est mussione et murmure, puta suis carminibus vel veneficiis solet excantare serpentes, ne mordeant et noceant. Unde Septuaginta vertunt, *si momorderit serpens in non susurro, et non est amplius incantans*, scilicet remedium contra morsum: quia serpens incantatur ne mordeat; post morsum enim non prodest incantatio. Unde Syrus vertit, *non est lu-*

Incantator
tris enim
lingua?

crum (alii, *utilitas*) in maleficio; Arabicus, *non reperitur in maleficio bonitas*; Aquila, *absque incantatore*; S. Hieronymus vero in veteri editione vertit, *si momorderit serpens in silentio, non est amplius (memoriter) habentis linguam*; repete, si habens linguam in silentio maneat, nec lingua utatur: hinc exponit de peccatore, qui peccatum commissum silet, nec vult confiteri, cui proinde nullum superset veni remedium: « Si quem, inquit, serpens diaboli occulte momorderit, et, nullo conscio, eum peccati veneno infecit; si tacuerit qui percussus est, et non egerit penitentiam, nec vulnus suum fratri et magistro voluerit confiteri, magister qui linguam habet ad curandum, facile ei prodesse non poterit. Si enim erubescat agrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina non curat. » Sic et Olympiodorus. Hinc et Thaumaturgus vertit, *occulum autem serpentis morsum incantatorum non medicabuntur. Mali Uguæ vani sunt*. Accedit Cassianus, *Collat. II, cap. I*, ubi Serapion narrat se consuetudinem furandi panem superasse per publicum furti confessionem. Confirmat id ex hoc loco quem sic legit: « Si momorderit, inquit, serpens non in sibilo, non est abundantia incantatori, sed in sibo, non est abundantia incantatori, sed in cogitatio diabolica incantatori cuiquam, spiritali scilicet viro qui carminibus Scripturarum mederi profinus vulnere, et extrahere de corde consuevit noxia venena serpentis, patefacta non fuerit, succurrere periclitanti peritorum non poterit. » Superior ergo et confessorius est excantator peccatorum. Verum optime vertit S. Hieronymus in Vulgata; nam *baal lason*, id est *dominus linguæ*, est detractor. Sensus ergo quasi dicit, ait S. Hieronymus: « Serpens et detractor æquales sunt: Quomodo enim ille occulte mordens, venenum inserit, sic iste clam detrahens, virus pectoris sui infundit in fratrem, et nihil habet a serpente amplius. Cum enim lingua hominis ad benedicendum Deum et adificationem proximi sit creata, ille eam serpenti æqualem facit, dum virtutibus ejus in perversum abutitur. Detractor ergo est serpens (1). »

Primo, quia sicut serpens abscondite venenum infundit, et cum advertit, invenit se ab illo percussum, et veneni pestiferi violentia sauciatur: sic detractorem admittens, et fratris peccata acceptus audiens, subito amorem quem erga illum habebat, aut vulneratam aut penitus exhaustam

invenies. Detractor enim in hoc differt a contumelia, quod hæc palam et in facie probrum alteri presentij obijciat; illa vero furtim, clam et occulte absenti obtreceat.

Secundo, morsu serpentis non unam, sed multas plagas morsu suo homini infligit, quia venenum per omnia membra proserpit, eaque inficit et cruciat. Sic et detractor sua malevolentia et maledicentia fratrem lædit, pacem turbat, charitatem dissipat, unitatem scindit, audientes scandalizat; odia, lites, rixas et bella suscitatur, adeoque subinde cœtus, urbes et regna evertit.

Tertio, serpentis lingua est trisulca, ait Plinius, lib. XI, cap. LVII; et Isidorus, lib. I *Orig. cap. IV*: « Tenussima, ait Plinius, serpentibus (lingua), et trisulca, vibrans, atricoloris, et, si extrahas, prælonga. » Unde mordendo tria vulnera infligit: sic et lingua detractoris detrahentis conscientiam peccato lethali vulnerat, famam proximi sauciatur, et audientiam aures mentemque malevolentia sua inficit. Unde S. Bernardus, *De Triplici custodia, manus, linguæ et cordis*: « Lingua, ait, maledica illius perentius conscientiam, et hujus vulnerans charitatem, secum pariter utramque perimit. Numquid non viperea est lingua ista? ferocissima planne, nimirum que tam lethaliter tres inficit flatu uno. Nunquid non lancea est ista lingua? profecto et acutissima que tres penetrat lectu uno: Lingua, inquit, eorum gladius acutus. Gladius equidem anceps, imo triecus est lingua detractoris. » Addit deinde aliqui magni miri: « Nec vero ejusmodi linguam ipso etiam mucrone, quo Dominicum latus confossus est, crudeliter dicere verearis; fudit enim hæc quoque Christi corpus et membrum de membro, nec jam exanime fudit, sed facit exanime fodiendo. Ipsa quoque nocentior est spinis, quos illi tam sublimi capiti furor militaris imposuit; seu etiam clavis ferreis, quos sanctissimis manibus illis et pedibus summato judicæ iniquitatis infixit. Nisi enim hujus, quod nunc pungitur et transfoditur, corporis sui vitium illius vite corporis prelulisset, nunquam illud pro isto mortis injurie, crucis ignominie tradidisset. Et dicimus: Levis res sermo, tenera, mollis et exigua caro lingua hominis: quis sapiens magni pendat? Levis quidem res sermo, quia leviter volat, sed gravior vulnerat; leviter transit, sed gravior urit; leviter penetraat animum, sed non leviter exit; profertur leviter, sed non leviter revocatur; facile volat, atque ideo facile violat charitatem. »

Quarto, Horus Apollo detractoris hieroglyphicum ponit basiliscum, sive regulum, qui solo visu homines interficit: sic et detractor sola voce. Rursus alii serpentes excantari possunt, regulus vero nequaquam. Unde illud *Tierem. vii, 17*: « Ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio. » Sic et detractor, quia occulte detrahit, ab eo qui detrahit impediri nequit, cum ipse purgare nequeat seipsum, ignorans crimen sibi obijci-

(1) Hodierne fere omnes vertunt, *si momorderit serpens in non incantatione*, proprie *susurrante magico* non adhibito (vid. Bochartum, *Hieroz.*, part. III, lib. II, cap. vi). tum nulla est presentia possessori linguæ, id est ei qui linguam perita pollet ad serpentes incantandos, ut sententia spectet ad commendationem sapientiæ, que sola prodest contra serpentis morsum. D. Hieronymus vero, *si momorderit serpens in silentio, non est amplius habentis linguam*, id est homini linguæ et maleficio, ut simplex hic sensus sit: Serpens et detractor æquales sunt.